

TÜRK MACAR DOSTLUK ANTLAŞMASI (18 ARALIK 1923)

&

TÜRK MACAR POLİTİK İLİŞKİLERİ**Yazar: Ali SARIKAYAⁱ****Özet**

Tarihsel olarak Türk ve Macar halkları arasındaki ilişki uzun ve geleneksel bir dostluğa dayanmaktadır. Mohaç Meydan Muharebesi ile başlayan yaklaşık 150 senelik Osmanlı hâkimiyeti Türk-Macar kültürel ilişkilerine tartışmasız büyük katkıda bulunmuştur. Tarih boyunca bu iki halk birçok dönemde ya karşı karşıya gelmiş ya da ortak hareket etmişlerdir. Örneğin bu iki kadim millet I. Dünya Savaşı'nda müttefik olarak savaşmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında her iki imparatorluğun da yıkılmasının ardından kendi milli/ulus devletlerini kurmuşlardır. Türkiye ve Macaristan, 1920'li yıllardan itibaren ilişkilerini hem geliştirmek hem de resmîyete dökmek için 18 Aralık 1923 tarihinde bir dostluk antlaşması imzalamışlardır: Türk Macar Dostluk Antlaşması.

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça yoğun ve dostane bir şekilde ilerlemiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Macaristan ve Türkiye aynı kaderi yaşamıştır: Savaşa katılan her iki imparatorluk da tarih sahnesinden çekilmiştir. Savaş sonrası imzalanan Trianon Antlaşması ve Sevr Antlaşması çok ağır maddeler içeriyordu. Her iki antlaşma da Macar ve Türk milletine yaşam hakkı tanımıyordu. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Anadolu'da emperyalizme karşı başlayan devrim, Macarlar tarafından heyecanla ve büyük bir umutla takip edilmiş ve takdirle karşılanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Macar Politik İlişkileri, Ankara Hükümeti (TBMM)-Macar İlişkileri, Atatürk, Trianon-Sevr Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı

**TURKISH-HUNGARIAN AGREEMENT OF FRIENDSHIP
COOPERATION (18 DECEMBER 1923) & TURKISH-HUNGARIAN
POLITICAL RELATIONS****Abstract**

The relationship between Turkish and Hungarian peoples is based on a long and traditional friendship. The Ottoman domination for 150 years that began with the Battle of Mohacs contributed greatly to Turkish-Hungarian relations to develop. Throughout history, these two nations either have been allied with each other or fought against each other. Such as both long-time friend nations have been allies with each other in WWI. Turkey and Hungary, who fought as allies during the World War I and established their national states after the fall of the empire, have established the semi-official relations since the 1920s and official relations on December 18, 1923, with the Friendship Treaty.

During Atatürk's era, relations between the two countries was quite intense and friendly. At the end of the WWI, Turkey and Hungary have suffered the same fate. Because of both imperials, who participated WWI, went out of existence. The post-war treaties of Sevres and Trianon consisted of very heavy conditions. The results of both treaties did not enable Turkish-Hungarian nations to live independently. The revolution that was launched in Anatolia under the leadership of Kemal Atatürk against imperialism, was appreciated and followed by Hungarians with great hope and interest.

ⁱ Ph.D. Candidate in History at Pecs University

Key Words: Turkish-Hungarian Political Relations, Government of Ankara (Grand National Assembly of Turkey) -Hungarian Relations, Atatürk, Trianon-Sevr Treaty, First World War

1. Giriş

Bu çalışmada, Birinci dünya savaşı dönemi ve sonrası siyasi ve ekonomik durum vurgulanarak, Türklerin ve Macarların politik münasebetleri, 1923 yılında imzalanan Türk-Macar dostluk antlaşması üzerine yoğunlaşarak, incelenmiştir. Birinci Dünya savaşı sonrasında gerçekleşen politik münasebetler belirtilmiştir. Buna ek olarak, Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan Türk-Macar karşılıklı siyasi münasebetleri değerlendirilmiştir. Kurtuluş savaşı sırasında yaşanan Türk-Macar siyasi münasebetleri de ele alınmıştır. 18 Aralık 1923 yılında imzalanan Türk-Macar Dostluk Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmi antlaşması olması açısından büyük önem arz eder. Daha önce dostluk üzerine kurulmuş iyi ilişkilere sahip olan bu iki ulus resmi anlamda da ilk antlaşmalarını imzalamışlardır. Bu bilgiler ışığında, Türk-Macar Dostluk antlaşması ve o dönemde gerçekleşen politik münasebetler, hem Türk hem de Macar tarihinde önemli bir yere sahiptir. Çalışmada sadece politik değil, ekonomik ve kültürel münasebetlere de değinilmiştir.

Türkler ve Macarlar tarih boyunca belli dönemlerde direk ya da dolaylı olarak temas kurmuş iki ulustur. 800'lü yılların sonlarına doğru Macarlar Karadeniz'in kuzeyinden ilerleyerek, Panon ovasına, günümüzün Macar ovasına yerleşmişlerdir. Türkler ise Malazgirt zaferi ile Anadolu topraklarını mesken tutmuşlardır. Osmanlılar Gelibolu yarımadasına geçerek Balkan yarımadasına fetih politikası yürütene kadar Türkler ve Macarlar siyasi ve askeri olarak herhangi bir temasta bulunmamışlardır. Osmanlıların Balkanlara geçmesi ile Türkler ve Macarlar arasında Balkanlar üzerinde hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. 1521 Belgrad fethi, akabinde 1526 yılında Mohaç Savaşı ile Macar toprakları uzun bir dönem Osmanlı-Türk hâkimiyetine girmiştir.

II. Viyana kuşatmasının ardından Osmanlı Devleti hâkimiyeti 1689 yılında tamamen sonra ermiştir. Böylelikle, Macar topraklarında Habsburg hâkimiyeti başlamıştır. Osmanlı döneminde gerçekleşen huzur ve barış ortamı, Macar topraklarına Habsburg hanedanlığının gelişi ile bir anda yerini huzursuzluğa bırakmıştır. Kısa zaman içerisinde Macarlar Rakoczi Ferenc önderliğinde (1705-1715) Avusturya Habsburg hanedanlığına karşı bağımsızlık için mücadele etmişlerdir. Gelişen hadiseler neticesinde Rakoczi ve dönemin önde gelen Macar liderleri Osmanlı Devletine sığınmışlardır. Rakoczi Tekirdağ şehrine yerleştirilmiş ve tüm hakları Osmanlı koruması altına alınmıştır. Böylelikle Türk-Macar uluslarının arasında ilk ciddi dostluk münasebeti kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda Kossuth Lajos önderliğinde 1848-49 yıllarında Macarlar bir kez daha bağımsızlık için Habsburg yönetimine başkaldırmışlardır. Başarısızlık ile sonuçlanan mücadele sonrasında hiç bir Avrupa devleti, Kossuth Lajos ve arkadaşlarının sığınma talebini kabul etmemiştir. O dönemde birçok açıdan zor dönemler yaşayan Osmanlı Devleti kendi isteği ile Macarlara resmi teklifte bulunarak İstanbul'a davet etmiştir. Bu davet Macarlar tarafından büyük bir memnuniyet ile kabul edilmiştir. Macar halkında Osmanlı'nın bu örnek davranışı büyük bir memnuniyet ve yankı uyandırmıştır. Kossuth Lajos Kütahya şehrine yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti kendisine yapılan tüm baskılara rağmen kendisine sığınan hiçbir Macar devlet adamını ya da askerini teslim etmemiştir. Daha önce gerçekleşen Türk-Macar dostluk münasebeti daha da güçlenmiştir. Birinci Dünya

savaşının patlak vermesi ile kader Türk ve Macar uluslarını tekrar bir araya getirmiştir. Savaş sırasında bu iki ulus arasında politik ve askeri alanda yakınlaşma gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Türk-Macar ulusları aynı kaderi yaşamışlardır çünkü her iki devlet de yenilen devletler olarak itilaf devletleri ile masaya oturmuşlardır. Sevr ve Triyanon antlaşması her iki devlet açısından da çok ağır şartlar içeriyordu. Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının, Sevr Antlaşması'na karşı çıkması, Macar halkında büyük bir yankı uyandırmıştır ve Milli mücadele büyük bir heyecanla, Macarlar tarafından takip edilmiştir.

2. Birinci Dünya Savaşı Dönemine Genel Bakış ve Osmanlı Devletinin Durumu

Birinci dünya savaşı hiç şüphesiz ki yakın dönem dünya tarihindeki en önemli olaylardan birisidir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte savaş öncesindeki siyasi yapı ve güç dengeleri savaş sonrasında tamamen farklı bir hal almıştır. Özellikle Avrupa'da bulunan siyasi güç dengeleri tamamen değişmiştir. Genel dünya tarihinde 20. yüzyılın en önemli tarihsel ve siyasal olaylarından biri hiç kuşkusuz Birinci Dünya Savaşı'dır. Bu küresel savaş, dünya milletleri tarihinde büyük ve önemli değişmelere sebebiyet vermiş ve bunun neticesinde Avrupa'nın ve dünyanın ekonomik ve siyasi haritası yeniden çizilmiş, savaşın cereyan ettiği toprakların yazgısı yeniden biçimlenmiştir.

28 Haziran 1914'te patlak veren Birinci Dünya Savaşı kısa sürede büyük güçlerin yanına önceleri tarafsız olan devletlerin de katılmasıyla bir cihan harbine dönüşmüş ve dört yıl boyunca neredeyse bütün dünyayı ateş çemberi içine almıştır. Bu savaş esasen İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya gibi büyük güçlerin emellerine ulaşmayı hedeflediği ve milyonlarca insanın ölümü pahasına birbirleriyle hesaplaştığı Büyük Savaş olarak adını tarihe yazdırmıştır. Esas sebebi Avrupalı büyük güçlerin çıkar çatışmaları ve güç rekabeti olan bu savaşın patlak vermesine, bir Sırp milliyetçisi olan Gavrilo Princip'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdını vurmuş olması sebep olmuştur ve bunu takiben dünya bir anda büyük bir savaşın eşğine sürüklenmiştir.

Saraybosna ziyaretleri sırasında Arşidük Franz Ferdinand ve yanında bulunan eşi Hohenberg Düşesi Sophie'ye aynı gün içinde ilk suikast girişimini Cabrinovic gerçekleştirmiştir. Fakat bu girişim başarısız olmuştur. Cabrinovic'in başarısız olmasının ardından esas suikastçı Princip tarafından katledilmesiyle savaşın fitili ateşlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın görünür sebebi olan bu silahlı suikast, Avusturya-Macaristan'ın 1908 yılında Osmanlı Devleti'nden aldığı Bosna Hersek'i İmparatorluğu'na dâhil etmesi ve Sırbistan'ın Avusturya-Macaristan'ın egemenliği altında yaşayan Sırpı kışkırtması – Bosna'nın 1908 yılında ilhak yolu ile Habsburg yönetimine girmesi, Sırp halkında rahatsızlık uyandırmıştır – neticesinde milliyetçi bir örgüt olan Kara El tarafından gerçekleştirilmiştir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu suikastın ardından 28 Temmuz 1914'te Sırbistan'a savaş ilan etmiş ve kısa bir süre sonra İngiltere, Almanya, Rusya gibi büyük güçlerin yanında Osmanlı, İtalya, Bulgaristan, Romanya gibi tarafsız ülkelerin de dâhil olmasıyla bu savaşın etki alanı genişlemiş, Avrupa'da patlak veren bu savaş neredeyse bütün dünyayı büyük bir kaosa sürüklemiştir. Bu uzun soluklu siper savaşları, devletler üzerinde sosyal, siyasal, ekonomik ve psikolojik bakımdan yıkıcı ve yıpratıcı etkiler yaratmıştır (Öz, 2017: s.90) Özellikle savaş kaybeden devletlerin halkları üzerindeki yıkıcı tahribat etkisi daha fazla olmuştur.

Osmanlı Devleti ve Macaristan Birinci Dünya Savaşı sonrasında “mağlup devletler” sıfatıyla masaya oturmuşlar ve kendilerine sunulan acımasız ve son derece ağır “barış” antlaşmalarının şartlarını kabul etmeye mecbur edilmişlerdir. Osmanlı devleti ilk olarak Mondros Ateşkes Mütarekesi ile savaştan çekilmiş ve kendisine sunulacak ağır şartları beklemeye başlamıştır. Filistin Cephesinde bulunan Osmanlı ordularının 1918 yılı Eylül ayı sonlarına doğru İngilizler karşısında tutunamayarak geri çekilmeleri dönemin sadrazamı Mareşal Ahmet İzzet Paşa'nın ifadelerine göre: “Mütarekenin imzalanmasını kaçınılmaz bir hale getirmişti”. Büyük güçlülere ve yetersizliklere rağmen inatla cephelede direnen Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini mecburen imzalamak durumunda kalmıştı (Türkmen, 2000: s.616). Böylelikle Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşından tamamen çekilmiş ve kazanan devletlerle görüşme yapmak için beklemeye geçmiştir.

Osmanlı Devleti, Büyük Britanya ve Fransa Devletlerinin delegasyonları ile yapılan görüşmeler sonrasında Sevr antlaşması için mütareke yapılmasına karar vermiştir. Sevr Antlaşması genel olarak Birinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu iken, özelde ise Mondros Mütarekesi sonrasında ortaya çıkan sürecin bir parçasıdır. Sevr Antlaşması'nın imzalanması sürecine geri dönecek olursak 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile imzalanan Mondros Mütarekesi sonucunda Osmanlı Devleti'ne siyasi, askeri ve ekonomik açıdan ciddi sınırlamalar getirilmiş ve ülke işgallere açık bir duruma düşürülmüştür. Öte yandan Mütarekenin imzalanmasından birkaç gün sonra 7. ve 24. Maddeler gereğince başlayan işgallerin devam ettiği günlerde toplanan Paris Barış Konferansı ise Sevr'e giden süreçte önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Çünkü İtilaf Devletleri'nin yanı sıra Osmanlı Devleti'nden ayrılan ve ayrılmayı tasarlayan etnik unsurların da katıldığı konferansta Osmanlı ülkesinin paylaşılması konusunda tartışmalar yaşanmış ve ileriye dönük kararlar alınmıştır. Özellikle Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı Devleti açısından paylaşım planları yeniden gözden geçirilmişse de bu daha çok paylaşan aktörlerin payları üzerinden olmuştur. Bir başka deyişle Osmanlı Devleti'ne bırakılması düşünülen toprak parçasıyla ilgili önemli bir değişikliğe gidilmemiş, işgalci güçlerin payları konusunda yeni bir düzenleme yapılmıştır.

Aslında Mondros Mütarekesi'nin imzalanması, işgallerin başlaması ve Paris Barış Konferansı'nda paylaşım planlarının bir kez daha gözden geçirilmesi Sevr'e giden süreçteki önemli gelişmeler iken, işgallere karşı doğan tepki ve Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçerek daha ileri seviyede bir direnişe önyak olması, örtülü de olsa Lozan'a giden süreci başlatan olaylar olarak değerlendirilebilir. Bu da yukarıda işaret edildiği gibi istemeden de olsa süreç açısından belli bir dönem yol arkadaşılığının başlaması bağlamında önemlidir (Ertan, 2016: s.22). Çünkü antlaşmaların hemen akabinde Osmanlı Devleti toprakları işgale açık hale getirilmiştir. Paris'teki karar dokuz gün sonra uygulamaya konularak 15 Mayıs'ta İzmir işgal edilmiştir (Köse, 2016: s.229). Anadolu topraklarına uygulanan işgaller İzmir ile sınırlı kalmamış kısa sürede birçok yerleşim alanı işgale açık duruma getirilmiştir.

3. Sevr Antlaşması ve Triyanon Antlaşması

Birinci Dünya Savaşı sonrasında şartlar Osmanlı Devleti'ni maddeleri çok ağır şartlardan oluşan Sevr Antlaşmasını kabul etmeye mecbur etmiştir. Antlaşma tam anlamıyla devletin kendi ölüm fermanını imzalaması anlamına geliyordu. Aslında bu durum şu şekilde de değerlendirilebilir: Özellikle Sevr Antlaşması'nın ağır sonuçları

Türk milletini yeni ve bağımsız bir devlet kurmaya iten önemli bir etkidir. Neticede Mustafa Kemal ve arkadaşları kısa sürede bir araya gelerek yeni Türk Devleti için nasıl bir direnişe geçilmesi gerektiği ve Sevr Antlaşması'nın hiçbir maddesinin kabul edilmeyeceğinin tüm dünyaya duyurulması için gerekli çalışmaları yapmışlardır.

10 Mayıs 1919'da Samsun'da attığı ilk adım ile Millî Mücadele'yi başlatan Atatürk, kısa süre sonra askerî ve sivil görevlerinden istifa ederek; vatani işgalden, milleti esaret ve yok edilme tehlikesinden kurtarma çabasına girişmiştir (Çelik, 2007: s.569). Kongreden sonra da Mustafa Kemal Paşa millî birliğin bütün memleketi kapsamı, dağınık kurumların birleştirilmesi, hükümetin millî iradeye dayanması ve Millet Meclisi'nin açılması fikrini yayma çalışmalarını sürdürürken bir yandan da Sivas'ta genel bir kongre kurmak için çalışmalarına başlamış ve bu amaçla 29 Ağustos'ta Erzurum'dan Sivas'a doğru hareket etmiştir. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 Perşembe günü saat 14.00'da 31 delegenin katılımı ile çalışmalarına başlamıştır (Sakin, 2004: s.239).

Böylece yeni Türk Devleti'nin kuruluş çalışmaları başladı. Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan bu büyük mücadele kısa sürede tüm dünyada yankı uyandırdı ve büyük bir ilgi ile takip edildi. Macaristan halkı ve devlet adamları da Anadolu'da olan bu mücadeleyi yakından ve ilgiyle takip etmişlerdir. Çünkü Macaristan da Birinci Dünya Savaşı sonrasında aynı Osmanlı Devleti gibi mağlup devletlerden birisiydi. Macaristan da Osmanlı Devleti gibi ağır şartlardan oluşan antlaşmaya tabii tutulmuştu. Akabinde ülke toprakları hızlı bir şekilde işgale açık hale geldi. Yani Macaristan'ın içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durum Osmanlı Devleti'nden hiç de farklı değildi. Birinci Dünya savaşında yenilen Macaristan ile İtilaf Devletleri arasında 04-06-1920 tarihinde imzalanan Trianon antlaşması ile büyük ölçüde toprak kaybeden Macaristan, aynı dönemde emperyalizme karşı bir bağımsızlık savaşı veren Türk halkını ve bu savaşın önderi Atatürk'ü yakından izlemiş ve desteklemiştir. Eski bir müttefik olarak Macar halkı, Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesini kazanarak kendi silah gücü ile tekrar kendi devletini kuran ve Lozan Barış Antlaşması'nı imzalayan Türklere hayranlık duymuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimler büyük bir ilgi ile izlenmiştir. Tibor Mayor'un ifadesi ile "Kemal Atatürk, ismini Trianon antlaşmasının kararttığı Macaristan'ın ufkuna ateşten harfler ile yazdırmıştır" (Çolak, 2010: s.1-2). 4 Haziran 1920 tarihinde imzalanan ve 1920 sonunda Macar Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe giren Trianon Barış Antlaşması 1920'lerden itibaren Macaristan'ın iç ve dış politikasına etki ettiği gibi, bugün halen kurduğu düzenin varlığını sürdürmesi bakımından da önem taşımaktadır. Macaristan, Avusturya egemenliğinden kurtulup bağımsız bir devlet haline gelmiş olmasına karşın, Trianon Antlaşması hükümleri Macar halkının büyük çoğunluğunda derin bir hoşnutsuzluk ve tepki yaratmıştır. Tarihi Macar Krallığı olarak adlandırılan topraklarının sadece üçte birine sıkıştırılmış bir Macar Devleti ortaya çıkmıştır (Önen, 2013: s.164).

4. Macarların Gözünde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal

Macaristan Birinci Dünya Savaşı öncesindeki ekonomik ve siyasi yönden üstünlüğünü hiç beklenmedik bir şekilde yitirmiştir. Bunun yanı sıra Macar politikacılarının kendilerine sunulan ağır maddelerden oluşan Trianon Antlaşmasını kabul etmesi ve reddetmek için yeterli kadar direnç göstermemesi Macar kamuoyunda

büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Bu sebepten dolayı, yakın dönemlerde Anadolu'da gerçekleşen Milli mücadele Atatürk önderliğinde, Macar halkı tarafından büyük bir takdirle karşılanmıştır. Macaristan savaş sonrası kendi bağımsızlığını ve topraklarını korumaya çalışırken, Türk milletinin uğradığı işgal ve sonrası gelişmelerle de yakından ilgilenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde başlatılan bağımsızlık mücadelesi, 1912'de kurulmuş olan Macar Turan Derneği ve Macar basınından özellikle Pesti Hirlap, Magyarsag gazeteleri tarafından kamuoyuna takdirle övünçle yansıtıldığı gibi, Avrupa Kamuoyunun da yanlış bilgilendirilmesine engel olunmaya çalışılmıştır. Macarlar Türklerin bağımsızlık yolundaki başarılarına hayranlık duymuşlar, Cumhuriyetle birlikte atılan her adımı coşkuyla ve içtenlikle karşılamışlardır. Atatürk'ün kurmuş olduğu yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk halkının girdiği yeni tarihi yol büyük ilgi ve alaka uyandırmıştır (Balkaya, 2009: s.97). Özellikle Macaristan'da bulunan birçok önemli dernek ya da kurum Macaristan'ın toprak bütünlüğünü savunmak için Türkiye'de gösterilen bağımsızlık mücadelesini örnek olarak göstermiştir. Aslında Türk-Macar ilişkileri sadece Türk bağımsızlık mücadelesine duyulan bir ilgi ile başlamamıştır. Macaristan'da başlayan Turanizm akımı ile de iki millet arasında yakınlaşma oluşmuştur. Turancılığın ana fikri, Macar ulusal kimliğinin canlanması için Macar milliyetçiliğine dayalı bir etkidir.

19. yüzyıla gelindiğinde Macaristan İmparatorluğunda çoğunluk Slav halklar, Rumenler ve Germenlerden oluşuyordu ve Macar halkı için asimilasyon tehlikesi kaçınılmaz bir tehlike olarak gözüküyordu. Macar elitleri "Turanizm"i kendi öz kültürleri için bir kurtuluş ve asimilasyona karşı da bir mücadele olarak görüyorlardı (Cserneyi, 2013: s.4). 1920 yılında Jenő Cholnoky ve Balogh Benedek Barotosi tarafından Turan Birliği – Turan Szövetseg – kuruldu. Birliğin amacı "İrkımızın geliştirilmesiyle Macarlığın maddi ve manevi temelinin güçlendirilmesi ve akraba turan milletlerinin kültür ve ekonomi alanındaki ilişkilerinin takviyesi" şeklinde belirtiliyordu (Çapraz, 2014: s.256). Buna ek olarak, İstanbul Macar Bilim – Konstantinopolyi Magyar Tudományos Intezet – Enstitüsü 1916 yılında Macar krallığı Din ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 9764-1916 sayılı kararnamesi ile devlet kurumu olarak İstanbul'da kuruldu. Böylece Enstitü Birinci Dünya savaşının silah arkadaşlığı döneminde açılmış oluyordu (Çolak, 2007: s.94).

Özellikle savaş öncesi ve savaş döneminde Macar bilim adamları, Macar milletinin kökenleri hakkında çeşitli dönemlerde araştırmalar yapmışlardır. Macar milletinin bir Asya milleti olduğu kanısına varılmış ve diğer Asya milletlerine ilgi daha çok artmıştır. Bu ilgi daha çok Osmanlı Devletine yani Türk milletine olmuştur. Macar araştırmacıları Orta-Asya milletlerini Turancılık fikri ile bir çatı altında toplamıştır. Kısa sürede bu akımda Türkler en büyük yerini alacaktır. Turancılık akımından başka, kendi kökenlerini araştıran Macarlar Türkoloji'nin de Macaristan'da doğmasını sağlamışlardır; dünyada ilk defa Türkoloji 1870'de Budapeşte Üniversitesinde bir disiplin haline getirilmiş, Macar Türkologlarının bulguları Türk aydınları arasında milliyetçilik ve Türkçülük düşüncesinin uyanmasında etkili olmuştur (Çolak, 2010: s.63). Turancılık akımıyla her iki millet arasında daha güçlü bir yakınlaşma olmuştur. Çünkü birçok araştırmacı Turancılık akımından etkilendikten sonra Anadolu topraklarını araştırma yapmak için ziyaret etmiştir.

Bu ziyaretler Anadolu halkının kurtuluş mücadelesi verdiği dönemlerde bile devam etmiştir. 1905 yılında başarısız bir örgütlenme denemesinin ardından beş yıl geçtikten sonra Macar şarkiyatçıları sonunda 1910 yılında Turan adlı bir örgüt çatısı

altında toplanmayı başarmışlardı. Turáni Társaság – Turan Cemiyeti – adıyla gerçekleştirilen bu örgütlenme, hepsi benzer biçimde düşünen, Turan ve Turancılık kavramlarını yakın tarzlarda yorumlayan kişilerin bir araya geldiği bir örgütlenme olmaktan daha çok Doğu ülkeleri ve halklarıyla ilgilenme düzeyleri bilimsel alanla sınırlı olanlarla Turan’a politik yaklaşıma sahip olanların platformu biçiminde oluşturulmuştur (Önen, 2003: s.55).

Cemiyet 1912 yılından başlayarak beş araştırma-inceleme gezisi düzenlemiştir. Bu gezilerden ilki 1912 yaz aylarında Gyula Mészáros-Rezső Milleker ikilisinin başkanlığında yapılan Tuz Gölü inceleme gezisidir. Her ikisi de Turan Cemiyeti üyesi olan bu kişilerin yaptıkları gezinin temel amacı Ankara ve Konya çevresinin coğrafî, jeolojik ve ekonomik yapısının araştırılmasıdır. İkinci gezi jeolog Imre Timkó başkanlığında Aral Gölü ve Hazar Denizi çevresine yapılmıştır. Timkó Turan Cemiyeti ortak üyelerindedir (Önen, 2003: s.60). Bu sırada Türkiye’de ise Atatürk’ün önderliğinde emperyalizme karşı bir bağımsızlık savaşı verilmekteydi. Turan Derneği’nin aktif bir üyesi olan ve 1913 yılında Turan Derneği’nden ve İstanbul’daki Tahsil-i Sanayi Cemiyeti’nden aldığı referanslarla Anadolu’da bir geziye çıkarak; İstanbul, Ankara üzerinden Nevşehir, Niğde, Konya ve Karaman’a dek at sırtında 2300 km yol kat edip gözlemlerini 1928’de Macaristan’da yayımlayan Bela Horvath’ın deyişiyle (Çolak, 2000: s.65):

“...dünya savaşının son derece şanssız bir şekilde sonuçlanmasının ardından Anadolu’da olup bitenler ve Türklerin hayranlıkla izlenen bağımsızlık savaşı, onları bütün dünyada haklı olarak ilgi odağı haline getirmişti.”

Bunun yanında Birinci Dünya savaşı bu dönemde Macaristan’da çok sayıda basın organı faaliyet göstermekteydi. Bunların arasında Vasárnapi Ujság, Szentesi Lap, Jászberény, Ellenzéki Hírlap, Karpathen Post, Kereszthelyi Hírlap gibi gazetelerin yanı sıra Kilences Honvéd, Tábori Ujság, A 16-os Honvéd gibi askeri gazeteler, Magyar Herkó Páter, Fidibusz ve Magyar Figaró gibi mizah dergileri de yer alıyordu. Bunların dışında ülkede yabancı dilde yayımlanan gazete ve bültenler de mevcuttu. 1911-1920 yılları arasında tüm Macaristan’da 102 Macarca, 107 Almanca, 37 Rumence, 15 Sırpça, 2 Hırvatça ve 5 İtalyanca; Budapeşte’de ise 164 Macarca, 27 Almanca, 8 Romence, 1 Sırpça, 2 İtalyanca yayımın olduğunu görmekteyiz. Dönemin Budapeşte dışındaki basım merkezleri ise Kolozsvár, Arad, Temesvár, Szeged, Kecskemet, Újpest, Brassó, Debrecen, Győr, Szabadka, Újvidék, Pozsony, Szentes, Kaposvár, Kassa, Lugos, Marosvásárhely, Székesfehérvár ve Szombathey idi. Macaristan’da faaliyet gösteren bu yayın organlarından birisi de daha önce zikrettiğimiz gibi Vasárnapi Ujság idi.

1854 yılında yayım hayatına başlayan Vasárnapi Ujság, 1848-1849 Macar Özgürlük Savaşı’nın kaybedilmesinin ardından gelen baskıcı bir dönemde hayat bulmuştur (Altaylı, 2015: s.68). Özellikle Vasárnapi Ujság gazetesi I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devleti daha sonra ise Anadolu’daki Milli mücadele hareketini çok yakından takip etmiş ve Macar kamuoyunu Türk bağımsızlık mücadelesi hakkında bilgilendirmiştir. Özellikle Macar basını Mustafa Kemal’i yakından takip etmiş ve Macar kamuoyuna tanıtmıştır. Mustafa Kemal’in liderlik duruşu ve Sevr anlaşması maddelerini hepsini reddedişi, bunun yanında bağımsızlıktan başka tüm önerileri geri çevirmesi, Macar halkı ve devlet adamları tarafından daha çok takdirle karşılanmıştır.

Birinci Dünya Savaşını kaybeden Macarlar bünyesinde ağır şartlar barındıran Trianon Barış Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. Bu anlaşmayla Macar toprakları bölünmüş ve tam bir buçuk milyon Macar, Macaristan sınırlarının dışında

kalarak azınlık statüsünü almıştır. Atatürk, Trianon Antlaşmasını imzalayarak zor günler geçiren Macar ulusuna hitaben bir mektup kaleme almıştır. Ulu Önder, Macar Parlamentosunda da okunan bu mektubunda Macarlara karşı beslediği sevgi ve muhabbeti dile getirerek Trianon Antlaşmasından sonra düşülen durumdan kurtulacaklarına samimiyetle inandığını ve ümitsizliğe düşmemeleri gerektiğini dile getirmiştir (Çayan, 2013: s.122). Atatürk'ün Macarlar ve Trianon antlaşması hakkındaki bu düşünceleri, Macar kamuoyu tarafından takdirle karşılanmıştır ve kendilerinin de Türk bağımsızlık mücadelesinde aynı düşüncede olduklarını belirtmişlerdir.

Mustafa Kemal hem askeri hem de siyasi açıdan Türk bağımsızlık mücadelesinde ciddi başarılar elde etti. Bu başarılarından sonra birçok devlet Anadolu'da kurulan bu hükümet ile temasa geçmek için harekete geçti. Macaristan da bu ülkelerden birisi idi. Macar halkı zaten en baştan buyana Türk bağımsızlık mücadelesine sempati ile bakıyor ve destekliyordu. Bu sefer bu desteğini resmiyete dökmek için Anadolu hükümeti TBMM ile temasa geçmeye başladı.

Normalde Birinci Dünya savaşı öncesinde Türkiye de Macar askeri ve diplomatik temsilcileri buluyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın müttefikleri Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasındaki ilişkiler 30 Ekim 1918 de imzalanan Mondros Mütarekesi ile 31 Ekim 1918 günü öğle vaktinden itibaren geçerli olmak üzere bitmiştir. Mütarekenin 19. ve 23. maddeleri gereğince Alman ve Avusturya-Macaristan askerleri ile sivilleri Türk topraklarını terk etmek zorundaydılar. 1920 yılında imzalanan Sevr Barış Antlaşması resmen onaylanmadığı için Türk topraklarında Macarların, Almanların ve Avusturyalıların 1922 yılı itibarıyla seyahat etmeleri yasaktı. Macaristan devletinin çıkarlarını Hollanda elçiliği koruyordu; yani Macaristan'ı Türkiye nezdinde Hollanda temsil ediyordu. Peşte'deki baş şebenderlik ise kapatılmamıştı. Savaş esnasında görevli başkonsolos Ahmet Hikmet Bey (Müftüoğlu) yurda dönmüş, temsilcilikte kâtip Cevat Bey ile kaçırlar Enis Behiç (Koryürek) kalmışlardı. Yeniden sağlıklı bir diplomatik ilişkinin tesis edilebilmesi ancak barış haline ve imzalanacak resmi antlaşma ile mümkündü. Bu dönemde Anadolu'da verilen bağımsızlık savaşını Macarlar yakından takip etmişler ve Türklere yönelik takdirlerini daima ifade etmişlerdir.

1923 yılının başında Macar hükümeti Savunma Bakanlığı'ndan Binbaşı Jenő Ruszkay adlı resmî bir temsilcisini yeni Türk hükümetiyle temas kurması için gizli görevle 1923 yılında Anadolu'ya göndermiştir. Ruszkay başta Kemal Paşa olmak üzere Türk yetkililerle görüşerek Türk ve Macar milletleri arasındaki ilişkilerin temelini atmıştır. Ayrıca, Macaristan'ın eski başbakanlarından István Friedrich de Türkiye'ye gelerek Kemal Paşa'yla görüşmüş ve kendisini Macar halkı adına bir kılıçla taltif etmiştir. Macar Millî Meclisi'nde milletvekilleri tarafından Türklerin zaferinden ve Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından ötürü duyulan memnuniyet dile getirilmiş, Türk milletini ve Türk-Macar dostluğunu öven coşkulu nutuklar söylenmiştir. Macar Millî Meclisi Başkanı Béla Scitovszky, Sevr Barış Antlaşması'nın ardından daha insani bir antlaşma olarak nitelendirdiği Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından ötürü Büyük Millet Meclisi'ne bir tebrik telgrafı çekmiştir.

Macar Millî Meclisi'nin iyi dileklerini ve selamlarını ileten Başkan, Türkiye'nin yeniden hayat bulması ve bayındır hale gelmesi temennisinde bulunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi de bu temenniye karşılıksız bırakmamıştır. Meclis Başkanvekili Mehmet Sabri (Toprak) Bey'in bu telgrafa verdiği teşekkür cevabı Macar Meclisi'nin 15 Ekim 1923 tarihli oturumunda okunmuştur (Saral, 2017: s.1).

5. Türk-Macar Dostluk Antlaşması ve Türk-Macar İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından bir buçuk ay sonra Macar Kraliyeti ile Türkiye Cumhuriyeti, dostça el sıkışan ilk milletler arasında yer almıştır. Lozan Antlaşması yürürlüğe girdikten ve yeni Türkiye'nin ilişkileri normale döndükten hemen sonra, Macaristan ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Daha önce T.C. ile Macaristan arasında 18.12.1923 tarihinde İstanbul'da imzalanmış olan dostluk antlaşmasından sonra, Şubat 1924'de Ankara'ya ilk Macar elçisi atanmıştır. Macaristan kralı Naibi Amiral Horty barış antlaşmalarının engelleyici hükümleri yüzünden yeni Türkiye ile daha önce resmi ilişki kuramadıklarını ve şimdi Macar elçisinin Türkiye'de göreve başlamasıyla bütün Macarların özlemlerinin gerçekleştiğini söylemiştir.

Macar Elçisi Ladislas Tahy, güven mektubu ile birlikte Horty'nin özel mektubunu da 11.5.1924 yılında Atatürk'e sunmuştur. Atatürk'te Macaristan'a T.C.'nin ilk elçisi olarak Urfa Milletvekili Hüsrev Bey'i göndermiştir. Osmanlı Döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de Macaristan'da görev yapan konsolos ve elçilerin seçimlerinde ayrı bir özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Özellikle Atatürk'ün yakın dostları Budapeşte Büyükelçisi olmuşlardır. T.C.'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk Türk-Macar dostluğuna büyük önem vermiştir. 8.12.1925 yılında İkamet Antlaşması, 5.1.1929 yılında Hakemlik, Uzlaşma ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayı beş sene uzatan protokol 1933 yılında Ankara'da imzalanmıştır. 1928 yılında Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Budapeşte'yi ziyareti mevcut ilişkileri hem pekiştirmiş, hem de daha iyiye götürmüştür. 1930 Nisan ayında Macaristan Dışişleri Bakanı M. Walko, Ankara'ya resmi bir ziyarette bulunmuş, sıcak bir şekilde karşılanmıştır. Yedi ay sonra Macaristan Başbakanı Kont Bethlen Türkiye'ye gelmiştir. Kont Bethlen'in Ankara'ya gelmesi Macarlar ve Türkler arasındaki geleneksel dostluğu tazelemiş, her iki taraf basımında bu nedenle uzun yazılar yazılmıştır. Bethlen, Viyana'yı ziyareti sırasında T.C. Viyana Elçisine Avrupa'da çeşitli hükümet merkezlerine yaptığı ziyaretleri arasında Ankara ziyaretinin kendisinde "derin bir hatıra ve memnuniyet hissi bıraktığını" söylemiştir.

Macar hükümetleri, Türkiye ve Macaristan arasındaki samimi dostluk ilişkisinin devamı ve gelişmesine özen göstermiştir. Bu dönemde Türkiye, Budapeşte Elçiliği Raporunda bildirdiği üzere samimi ve geleneksel dost olarak görülmektedir. Bu dönemde dostluk ziyaretleri birbirini izlemiştir. 1930 yılı Ekim ayında Başbakan İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Budapeşte'yi ziyaretleri, Macaristan Başbakanı M. Walko ile Dışişleri Bakanı Kont Bethlen'in tekrar Ankara'yı ziyaretlerine neden olmuştur. 1933 yılında Başbakan Gömbös ve Dışişleri Bakanı M. de Kanya dostluk ziyaretinde bulunmuşlar, iki ülke arasında tarafsızlık ve hakem antlaşması uzatılmıştır. TBMM'den bir heyetin Budapeşte'yi ziyaretine karşılık, Macar bürokratlarından oluşan bir grup T.C.'nin kuruluşunun 10. yıl kutlamalarına katılmak üzere Ankara'ya gelmiştir (Çolak, 2010: s.1-2).

Türkiye Lozan sonrası, bir taraftan Lozan'dan arta kalan meseleleri çözüme kavuşturmaya çalışırken, diğer taraftan barışçı bir dış politikayı kendine temel ilke olarak kabul etmiştir. Bu anlayış içerisinde her devletle dostluk ilişkilerini geliştirmeyi amaç edinmiş ve devletlerarası dostluk ve barışı korumayı amaçlayan girişimlerin içerisinde yer almaktan kaçınmamıştır. Bu temel dış politika anlayışı içerisinde Türk-Macar ilişkilerinin de geliştiğini görmek mümkündür.

1920’de Macaristan’da ilan edilen krallığın, naip unvanını alarak başına geçen Amiral Horthy ile Atatürk arasındaki samimi ilişki, iki ülke arasında 18 Aralık 1923’te Türkiye-Macaristan Dostluk Antlaşmasının Ankara’da imzalanmasıyla kendini göstermiştir. 1923 yılının önemli gelişmelerinden birisi de bazı Macar vatanperverlerin, milletvekili Frederic vasıtasıyla Mustafa Kemal’e bir Şif İftihar takdim etmek üzere görevlendirilmesi olmuştur. Bu hadise Türk basınında “Büyük Gazi ve Macar Kardeşlerimiz” başlığı ile gündeme getirilmiştir. Eski Macar Başvekili de olan Frederic Türkiye’den döndükten sonra parlamentoda yapmış olduğu konuşmada duygularını ve intibalarını şöyle dile getirmiştir:

“...İtilaf devletleri ile olan münasebetimiz ve sadakatimiz ne kadar büyük olursa olsun Macar Millet Meclisinde Türkiye’yi emsalsiz mesaiyesinin semavatından dolayı tebrik etmeğe cesaret edemeyecek mebuslar bulunmasına ihtimal vermem. Sulhün akdinden beri İtilafın tazyikasına rağmen Türkiye hürriyeti için orduca mükemmel bir surette mücadele etmiştir ki bu harekâtı bütün mağlup milletlere ders teşkil etmelidir...”

Konuşmasına devam eden Frederic, Mustafa Kemal’den Macar Meclisi için kendisi tarafından imza edilmiş bir fotoğrafını istediğini belirtmiş ve Mustafa Kemal’in bu kabul töreninde kendisine söylediklerini meclis kürsüsünden aktarmaya devam etmiştir. Frederic, Mustafa Kemal’in iki kardeş milletin geçmişte birbirlerinden ayrı düştüklerinden söz ederek tarih içerisinde ilişkilerimizin bu şekliyle devam ettiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal’in kendisine sunulan kılıcı ömür boyu taşıyacağını, bir kaç milyon Macar’ın hak etmedikleri bir duruma düşürdüklerini ancak kurtuluşun gerçekleşeceğini ve kendisinin yoğun çalışmalarının azaldığı zaman iadeiziyaret yapacağını söylediğini belirtmiştir.

Mustafa Kemal Frederic’e yaşanan şu zor günlerde eski müttefiklere sadık kalmak gerektiğini, Avrupa’da hareketliliğin çok uzak olmadığını, Çünkü şimdiki kadar milletlerin hiç bu kadar esarete mahkûm edilmediğini vurgulamıştır. Esarete düşen milletlerden demokrasi ve millî esaslar dairesinde bir cemiyetin kurulacağını buna Londra ve Roma’nın dâhil olma ihtimalleri olduğunu ancak Paris’in katılmayacağını kesin görüldüğünü belirtmiştir. Mustafa Kemal bu değerlendirmeleriyle Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve özellikle balkanlarda yaşanacak gelişmelere 1923’te ışık tutmuş ve Macaristan’a kardeş tavsiyesinde bulunmuştur (Balkaya, 2009: s.98). Türk ve Macar tarihi birbirinden ayrılamayacak kadar derin ve kadim bir geçmişe sahiptir. Asya’dan Avrupa’ya olan uzun yolculuklarında Macarlar çeşitli Türk kavimleriyle iç içe yaşamışlar ve etkileşim halinde olmuşlardır (Altaylı, 2015: s.64). Tüm bu gelişmeler Macar-Türk ilişkilerinin birçok alanda kayda değer bir şekilde ilerlediğini gösterir. Aslında her iki devletin ortak kaderi paylaşması Birinci Dünya Savaşı sonrası, Her iki milleti ve devleti yakınlaştırmış ve ortak hareket etmeye sevk etmiştir. Bunun yanı sıra yurtdışı platformlarında birbirlerini desteklemişlerdir. Çünkü her iki millet Dünya Savaşı sonrasında beklenenden de ağır şartlar içeren antlaşmalar imzalamaya zorlanmışlardır.

Bu antlaşmalar aslında her iki Millet için sonun başlangıcı anlamına geliyordu. Bu yüzden her ortamda her iki Millet temsilcileri de bu antlaşmaların kabul edilir taraflarının olmadığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan Türk milletinin emperyalist devletlere karşı mücadelesi Macaristan’a oranla daha aktif bir durumda idi. Bilindiği üzere mevcut olan İstanbul Hükümeti ve yapılan tüm antlaşmalar tanınmamış ve yerine

Ankara’da alternatif bir Hükümet kurulmuş. Sonuç olarak tarihte eşine az rastlanan müthiş bir mücadele ve zaferle Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923 yılında adeta küllerinden doğarak yeniden kurulmuştur.

Türklerin bu büyük başarısından dolayı benzer kaderi paylaşan Macarlarda da büyük bir heyecan oluşmuştur. Macarlar, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan kısa bir süre hemen irtibata geçerek Dostluk antlaşması imzalamıştır. Macaristan böylelikle Türkiye Cumhuriyetini ve yeni yönetimi resmi olarak tanıyan ilk devletlerden birisi olmuştur. Zaten Macar yönetiminin Türk bağımsızlık savaşı mücadelesinde Ankara hükümetine büyük sempati duymuş direk olmasa bile farklı yollardan Ankara hükümetine gerekli desteği sağlamıştır. Özellikle Türk kurtuluş savaşı esnasında dahi Macarlar Ankara hükümeti ile iletişime geçmeye çalışmış fakat başarılı olamamışlardır.

Özellikle Mustafa Kemal Atatürk de Macarların bu güzel ilgisine kayıtsız kalmamıştır. Birçok yerde Macarların bu güzel dileklerine karşı o da güzel dileklerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Budapeşte’de bulunan İmam-Abdullatif Efendi de Macarlar ile birlikte Türkiye’nin bu haklı mücadelesinde destek olmuşlardır. Birinci Dünya Savaşından sonra Abdullatif Efendi’nin Macaristan’daki faaliyetleri, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında, savaşın haklılığını Macar kamuoyuna anlatabilmek üzerine yoğunlaşmıştır. Ağustos 1921’de kurulan Turan Haber Ajansı’nın Türk seksiyonunun kısa süre içinde faaliyete geçmesinde Abdullatif Efendi’den de destek gelmiştir. 1920’de Sandor Petöfi’yi anmak için düzenlenen toplantıda Turan Cemiyeti başkanının konuşmasının ardından, Türkler adına söz alan Abdullatif Efendi’nin Macarca yaptığı konuşma gayet etkileyicidir:

“Petöfi Sandor, özgürlük mücadelesinde bulunan bir ulus olan biz sadece Türkler için değil, dünyada özgürlüğü savunan tüm uluslar için en saf ve en içten özgürlük simgesi olmuştur. Eğer Petöfi’nin ruhu son yıllarda bizim ülkemizde verilen büyük kavgayı görüyorsa, biz Türk kardeşleriyle gurur duyacaktır. Çünkü O’nun özgürlük için yanıp tutuşan ruhu Anadolu’da şimdi kendisi gibi bir özgürlük şairiyle karşılaştı: O kişi kahramanlık destanını kılıcıyla yazan ve Türk ulusunun özgürlük aşkını kanıtlayan Mustafa Kemal Paşa’dır.”

İmam Abdullatif Efendi’nin Ankara ve Budapeşte arasındaki ilişkilerde önemli bir yere sahip olduğunun en belirgin kanıtı Lozan görüşmeleri sürerken Amerikan Orta Doğu Yardım Komisyonu üyesi Yowell’in Anadolu’da Rumlara ve Ermenilere yönelik saldırılar olduğu biçimindeki savları çürütmek amacıyla Ankara Hükümeti tarafından Fransız belgelerine dayanılarak Fransızca olarak yayımlanmış broşürü, Budapeşte’de Macarca olarak yayımlamasıdır (Çolak, 2010: s.1029).

Mustafa Kemal gerek Askeri okulda bulunduğu dönemlerde gerekse Birinci Dünya Savaşı esnasında Macar askerleri ve devlet adamları ile aynı ortamda bulunmuştu ve bunlarla irtibatta kalmaya da devam etmişti. Mustafa Kemal bu ortamda daha gençlik çağında Avusturya–Macaristan Monarşisi ile tanışmıştı. Yıllardan beri Balkanlarda önemli rol oynayan yarı Avusturya nüfuzu, Osmanlı İmparatorluğu’nun geleceği açısından da önemli rol oynuyordu. Mustafa Kemal’in gençliğinde Macarlar hakkında ne bildiği konusunda detaylı veriler olmamasına rağmen, onlarla savaş meydanında tanışma fırsatı bulunduğu bilinmektedir. Savaş sırasında özellikle 1915 yılında Avusturya–Macaristan İmparatorluğu ile irtibatın sağlanmasından sonra zor durumda olan Türk müttefikinin yardımına Avusturya–Macaristan topçu bataryaları yetişmiş, Macar askerler, askeri malzemelerin taşınmasında ve özellikle havan topu

kullanımında bir hayli yardım etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşanın cephede Macarlarla olan tanışıklığı konusu bizzat Kerekesházy tarafından da dile getirilmiştir.

Savaş bittikten sonra, Trianon Antlaşmasını imzalayan ve zarara uğrayan, Türk halkının Milli Kurtuluş Mücadelesini ve Atatürk'ü dikkatle izleyen Macar halkı, kendi silah gücü ile tekrar bağımsız devlet kuran ve Lozan Antlaşmasını gerçekleştiren Türklere hayranlık duymuştur. Atatürk'e göre ise "eğer bu iki halk tarih boyunca bir kere yan yana gelip akrabalıklarının farkına varsaydı, Doğu Avrupa tarihi çok farklı olurdu. Yüzyıllarca dini nedenlerle başlayan ve her iki tarafa da zarar veren savaşların yerini dostluk almalıydı." Bu yüzden Atatürk, Türk-Macar dostluğunu ülkesinin dış politikasına da uygulamış, O'nun döneminde Türkiye ile Macaristan ilişkilerinin esası, bu uyumlu dostluğa dayanmıştır. O, Macaristan ile siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine özen göstermiştir.

Lozan Antlaşması yürürlüğe girdikten hemen sonra Macaristan ile diplomatik ilişkiler kurularak iki ülke arasında antlaşmalar imzalanmış, karşılıklı işbirliği ortamında pek çok Macar uzman Türkiye'ye gelmiş ve çeşitli alanlarda çalışmıştır. Hatta bu uzmanlardan biri olan János Máthé Atatürk'ün bahçıvanı olarak görev yapmıştır. Böylece gençlik yıllarında Avusturya – Macaristan Monarşisinin bir üyesi olan Macarları tanıyan, Dünya Savaşında müttefik olarak onlarla buluşan Mustafa Kemal Atatürk, bu kez aynı şekilde devlet adamı olarak Macarlarla karşılaşmış. Türk halkı Macarları "kardaş" olarak adlandırırken, O da Macarlara karşı derin bir sempati duymuştur (Çolak, 2010 s.375). Böylelikle Birinci Dünya Savaşı dönemlerinin ilk yıllarında ve sonunda derin ve etkileyici bir Türk-Macar dostluk süreci başlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyetini kurduktan sonra Macarlara olan sempatisini ve saygısını devam ettirmiştir. Macarların ilmi ve Bilim çalışmalarından çok etkilenmiş ve bunun yanı sıra kendisine yakın gördüğü bu milleti Modernleşme anlamında iyi bir partner olarak görmüştür. Bir çok alanda Atatürk hükümete direktif vererek Macaristan dan farklı alanlardan değerli Bilim adamlarının davet etmiştir. Hükümet, 1925 yılında Ziraat Vekâleti'ne bağlı olarak bir meteoroloji servisi kurulmasını Prof. Dr. Antal Rethly'den istemiş ve kendisiyle iki yıllık bir sözleşme yapmıştır. Ön hazırlıklardan sonra 12 Kasım 1925'te Ziraat Vekâleti'ne bağlı olarak Rasadat-ı Cevviye (Meteoroloji Enstitüsü) ismi ile Etlik'te meteoroloji kurumu faaliyete başlamıştır. Etlik'te faaliyete geçen meteoroloji istasyonunda 12 Kasım 1925 tarihinden itibaren basınç, sıcaklık, buhar basıncı, havanın nispi nemi, bulutluluk, rüzgar, meteorolojik hadise gözlemleri hemen başlamış, ayın 20'sinden itibaren de azami ve asgari sıcaklık ölçümlerine başlanmıştır (Atabay, 2002: s.4). Buna rağmen Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkiler karşılıklı ziyarette bulunularak dostça devam etmiş, kültürel ilişkiler geliştirilerek, pek çok alanda Macar uzmanından yararlanılmıştır. Örneğin bunlardan biri, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Darülfünun-u Osmani'de Etnografya ve Macarca dersleri veren Macar uyruklu Meseros idi.

Bu dönemde ise, daha önce Macar Türkoloji'sinin gelişmesinde katkıları olan ve Türk halk bilimi alanında bilimsel çalışmaları başlatan, Sultan Abdülhamit döneminde Mecidiye nişanını ve gümüş imtiyaz madalyasını alan, Anadolu'ya gelerek Türk halk edebiyatının pek çok ürününü derleyen Ignacz Kunos (1861-1941); Türkiye Kültür Bakanlığı'nın davetini kabul ederek 1925'te bir grup Macar profesörle birlikte İstanbul'a gelerek, İstanbul ve Ankara'da Türk halk edebiyatı hakkında konferanslar vermiştir. Kunos'a Türkiye'de yaptığı hizmet için Encümen-i Tetkik tarafından fahri üyelik ünvanı verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kültür kurumları olan Türk Ocakları ve daha sonra yerlerine kurulan Halkevlerinde Türk ve Macar kültürüne dair pek çok konferans ve konserler verilmiştir. 1932'de İstanbul Konservatuarını ıslah etmek için görüşlerinden yararlanmak üzere Macar asıllı keman virtüözü Lico Amar'a basvurulmuştur. Halk ezgilerinin bilinçli ve yöntemli bir biçimde derlenip, bunlardan modern besteler yaratılması konusunda ünlü Macar bestecisi Bela Bartok'un katkıları da saymak gerekir. Türkiye'ye bir kez geldiği ve kısa bir süre kaldığı halde (1936) genç besteciler üzerinde derin izler bırakmıştır (Çolak, 2000: s.69).

Böylelikle yeni kurulan Türkiye devleti ve son dönemlerini savaşlarla geçiren, geride kaldığı ekonomik ve teknik gelişmeleri açığını, Avrupa'daki gelişmelere açık olan Macaristan'dan sağlamayı bir nebze olsun başarmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimleri, teknik açıdan yeniliklerle süslemek için birçok ülkeden genç ülke Türkiye'ye değerli bilim insanlarını davet etmiştir yukarı da belirtildiği gibi. Davet edilen bilim insanların arasında Macarların ayrı ve önemli bir yeri vardır. Çünkü Macar bilim adamları Türkiye ye ve lideri Mustafa Kemal'a gösterdiği saygıdan dolayı ayrı bir hizmet boyutunda ülkede kalmışlar ve çalışmışlardır. Halen günümüzde Türk-Macar ilişkilerinde, 1923 yılında ve öncesinde yaşanan dostluk ilişkilerinin yansımalarını görebiliriz. Günümüzde bile Macaristan da Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarına, emperyalizme karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesine ve kurduğu modern Cumhuriyet'e büyük saygı ve muhabbet gösterilir. Her 10 Kasım'da büyükelçilik aracılığıyla Türkiye'ye resmi olarak üzüntüler bildirilir.

6. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı sonrasında mağlup olan Osmanlı Devleti ve Macar Devleti, biçim ve içerik olarak birbirlerine benzerlik gösteren iki ağır antlaşma Sevr ve Triyanon atlaslarını imzalamak mecburiyetinde kalmıştır. Antlaşmalar Osmanlı ve Macar Devletlerini tarih sahnesinden silinmesine yeni devletlerin doğmasına sebep olmuştur. Neticesinde Mustafa Kemal Önderliğinde emperyalizme karşı başlayan mücadele daha da etkili olmuş yeni ve modern bir cumhuriyetin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mustafa Kemal'in en başından bu yana Sevr antlaşmasını reddetmesi ve İstanbul hükümetine karşı çıkması ve yeni bir Hükümet kurması, Macar ulusunda inanılmaz bir heyecana sebep olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti ve Macaristan Birinci Dünya Savaşı sonrasında aynı kaderi yaşamış ve ağır Sartlardan oluşan antlaşmaları imzalamaya maruz kalmışlardır fakat bu antlaşmayı reddedecek her hangi bir örnek ile karşılaşmamışlardır.

Bu yüzden Anadolu'daki özgürlük ve varoluş mücadelesi her anıyla Macarlar tarafından yakından ve büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Çünkü Anadolu'daki mücadele, Macarlar için Triyanon antlaşmasına verilen tepki ve mücadele ile çok benzerlikler oluşturuyordu. Macar diplomatlar zaman zaman direkt olarak Ankara hükümeti ile temasa geçmeye çalışmışlardır bu da Macarların yeni kurulacak Türk devleti ile ilişkilerini geliştirmeye ne kadar istekli olduğunu göstermektedir.

29 ekim 1923 yılında, Cumhuriyet ilan edilerek yeni Türk devletinin kuruluşu ile Macar devlet adamları hiç vakit kaybetmeden Türk devlet adamları ile temasa geçerek 18 Aralık 1923 yılında ilk resmi temasa antlaşmayı imzalamış ve yeni Türk devletini tanıyan ilk devletlerden birisi olmuştur. Bu dostluk antlaşmasından sonra yakın ve dostluğa dayanan Türk-Macar ilişkileri resmîyet kazanmaya başlamıştır.

Bunun yanında karşılıklı devlet adamlarının ziyaretleri ile devam etmiştir. Peki, Türk-Macar Dostluk Antlaşması niçin önem arz etmektedir?

Bilindiği üzere TBMM, Anadolu'daki milli mücadeledeki askeri başarılarından sonra 1921 Moskova antlaşması ile Bolşeviklerle gerçekleşen yakınlaşma ile Uluslararası siyasi arenada varlığını pekiştirmiştir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ve Macaristan Devleti arasında gerçekleşen antlaşma, yeni kurulan bir rejimin ilk olarak bir Avrupa Devleti tarafından tanınması bakımından çok önemlidir. Hemen akabinde, karşılıklı elçiliklerin atanması yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti için çok önemli bir adımdır. Macaristan ile iyi ilişkiler kurmanın Türkiye için ayrı bir anlamı da vardır: Diğer Avrupa devletlerine de yeni kurulan rejimi kabul ettirmek ve resmi olarak tanıttirmek için bu antlaşma iyi bir emsal teşkil etti. Bu antlaşma ile yeni kurulan Türk devleti ve rejim artık Avrupa tarafından resmi olarak tanınmakta idi. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türk-Macar ilişkileri çok yakın ilişkiler kurularak devam etmiştir.

Kaynakça

Ayşe ÖZ, (2017): Trianon Antlaşması Ve Macar Şiirine Yansımaları (Trianon And Its Reflection On Hungarian Poems), Department of Hungarology, Ankara University, DTCF Journal

Zekeriya TÜRKMEN, (2000): 30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş Ve Kadrosuna Bir Bakış, Ankara University journals

Temuçin Faik ERTAN, 2016: Sevr Ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendime (A Comparative Assessment About Lausanne And Sevres Treaties), Ankara University of Institute of Turkish Revolution Journal

İsmail Köse, 2016: Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı (Paris Peace Conference Records and the Turkish Perception of President Woodrow Wilson), Journal of History Studies Volume 6 Issue 3 April 2014

Kemal ÇELİK, 2007: Milli Mücadele'de İç İsyenlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri, Ankara University of Journal of Turkish Revolution History

Serdar SAKİN, 2004: Milli Mücadele Döneminde Atatürk'ün Demokrasi Anlayışı Ve Uygulamaları, Journal of Institute of social sciences

Melek Colak, (2005): Macaristan'da Revizyonizm ve Balkan Paktı çerçevesinde Türkiye Macaristan İlişkileri (1923-1938), Journal of İstanbul University of Institute of Turkish Revolution

Nizam ÖNEN, (2013): Turancı Hareketler: Macaristan Ve Türkiye (1910-1944), Ankara University of Institute of social sciences, Ankara

Melek Çolak, 2000: Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi, ve Ekonomik Bakımından Türk-Macar İlişkileri (1919-1938) Mugla University of Journal

Yasemin ALTAYLI, 2015: Vasárnapi Ujság Örneğinde Macar Basımında I. Dünya Savaşı'nın İlk Yansımaları ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi, the Turkish yearbook of Gallipoli Studies

Gökhan ÇAYAN, 2013: Atatürk'ün Macar Dostluğu, Ankara bar association

Emre Saral, 2017: Türkiye - Macaristan Dostluk Antlaşması (18 Aralık 1923), Ankara, History Studies

İhsan Sabri Balkaya, 2009: Türk-Macar Diplomatik Ziyaretlerinin Türk Basımına Yansımaları (1930-1931), Black-sea studies of Journal

Melek Çolak,(2007) Macaristan'da Müslümanlık ve İmam Abdullatif Efendi (1909-1946)

Melek Çolak, (2010): Atatürk, Türk ve Macar tarihi tezi (Atatürk, Hungarians and Turkish Thesis of History), Turkiyat Studies of Journal

Mithat Atabay, 2002: Works of Prof. Dr. Antal Rethly Who was invited to Ankara by Atatürk, İnstitute of Turkish Revolution of History of Ankara University journal

Melek Çolak, 2000: Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi, ve Ekonomik Bakımından Türk-Macar İlişkileri (1919-1938) Mugla University of Journal

